

Tờ th&#p niên 1930, báo Tờ t đã tr&# thành m&#t hi&#n t&#ng n&#i b&#t trong sinh ho&#t m&#ng xuân c&#a ng&#i Vi&#t Nam

Tờ th&#p niên 1930, báo Tờ t đã tr&# thành m&#t hi&#n t&#ng n&#i b&#t trong sinh ho&#t m&#ng xuân c&#a ng&#i Vi&#t Nam (1). Bên c&#nh nh&#ng “th&#t m&#, d&#a hành, câu đ&#i đ&#”. Bên c&#nh nh&#ng “cây n&#, tr&#ng pháo, bánh ch&#ng xanh”. Bên c&#nh? Không ph&#i. So v&#i các món Tờ t c&# truy&#n v&#a k&#, v&# th&# c&#a báo Tờ t quan tr&#ng h&#n nhi&#u. Ngày nay, cây n&#, câu đ&#i đ&# hay d&#a hành ch&# còn là nh&#ng k&# ni&#m, có khi th&#t xa v&#i, hun hút n&#m ngoài trí nh&# c&#a nhi&#u ng&#i Vi&#t Nam. Riêng pháo thì, t&# nhi&#u năm r&#i, b&# c&#m; và th&#t m&# thì d&#n d&#n, cùng v&#i ã phát tri&#n c&#a kinh t&#, không còn là m&#t giá tr&# đ&#n hình cho ngày Tờ t n&#a. Trong khi đó báo Tờ t không nh&#ng không suy gi&#m mà càng ngày càng phát tri&#n, t&# trong n&#c ra đ&#n h&#i ngo&#i. Đâu đâu cũng có báo Tờ t. Báo chuyên nghi&#p r&# s&# Tờ t đã ãn. Ngay c&# các đ&#c san c&#a các h&#i ãn cũng ch&#n d&#p Tờ t đ&# ra báo nh&# đ&# c&# góp vào cái r&#ng báo Tờ t v&#n ã r&#m r&#p c&#a ng&#i Vi&#t b&#ng chút h&#ng hoa đ&#a ph&#ng.

Tôi không bi&#t &# các n&#c khác th&# nào, ch&# riêng t&#i các qu&#c gia nói ti&#ng Anh, rõ ràng là ng&#i ta không có thói quen làm báo Tờ t. Ngay c&# đ&#u năm 2000 và đ&#u năm 2001, th&#i đ&#m k&#t thúc và m&# đ&#u không nh&#ng c&#a m&#t th&# k&# mà còn c&#a c&# m&#t thiên niên k&#, các t&# báo l&#n t&#i M&#, Anh, Úc và Canada... cũng ch&# phát hành nh&#ng ph&# tr&#ng mong m&#ng t&#ng k&#t nh&#ng s&# ki&#n và nh&#ng nh&#n v&#t n&#i b&#t nh&#t trong m&#t s&# lãnh v&#c nào đó mà thôi. Hoàn toàn không có nh&#ng s&# báo Tờ t hay nh&#ng giai ph&#m xuân nh&# &# ta. B&#i v&#y, trong ch&#ng m&#c nào đó, m&#t cách d&#t, chúng ta cũng có th&# nói báo Tờ t là m&#t hi&#n t&#ng khá đ&#c thù c&#a Vi&#t Nam.

Cái đ&#c thù &#y không ch&#ng xu&#t phát t&# tham v&#ng làm... vẫn ch&#ng c&#a nh&#ng ng&#i làm báo. Nên l&#u ý là báo Tờ t th&#ng g&#n li&#n v&#i các nh&#t báo ho&#c tu&#n báo. Các t&#p chí ra hàng tháng hay nhi&#u tháng, n&#u có s&# Tờ t, cũng ch&# là m&#t cách g&#i tên cho ti&#n và cho... vui; th&#c ch&#t chúng cũng ch&# là m&#t th&# giai ph&#m khá bình th&#ng, may l&#m, tho&#ng chút h&#ng xuân &# ãn bài t&#ng lu&#n hay ph&#ng v&#n. Nh&#ng s&# báo Tờ t tiêu bi&#u nh&#t th&#ng đ&#c tìm th&#y &# nh&#ng ng&#i làm báo th&#c s&#. Có th&# xem báo Tờ t nh&# m&#t th&# đ&#i y&#n c&#a nh&#ng t&# báo tin t&#c và th&#i s&#: đó là d&#p đ&# nh&#ng ng&#i quanh năm t&#t b&#t v&#i nh&#ng tin v&#n tin dài có th&# ng&#i xu&#ng làm... th&# vẫn ch&#ng mà h&# tin là nghiêm túc. V&#i b&#a c&#ng và đ&#c b&#m g&#y c&#n th&#n, s&# báo Tờ t đ&#c xem nh&# m&#t s&# hoá thân: t&# báo, nó tr&# thành t&#p chí; t&# tin t&#c, nó tr&# thành ngh&#

Báo Tờ và văn hoá Tờ

Tác Giả: Nguy&#n H&#ng Qu&#c

Thứ Tư:, 10 Tháng 2 Năm 2010 17:11

---

thu&#t; t&# gi&#i tr&#, n&# tr&# thành văn ch&#&#ng; t&# vi&#c &#p&#ng nh&#ng nhu c&#u b&#c thi&#t nh&#ng r&#t phù du hàng ngày, n&# tr&# thành m&#t th&# tác ph&#m có th&# đ&#c l&#u gi&# lâu dài trên các giá sách. Nh&#ng s&# hoá thân &#y có tác đ&#ng th&#ng c&#p v&# tâm lý: v&#i các s&# báo T&#t, m&#t nhà báo thích thú v&#i ch&# nghĩa có th&# t&# c&#m th&#y mình là m&#t nhà văn hay m&#t nhà th&#; m&#t nhà báo khác say mê bình lu&#n tin t&#c có th&# t&# c&#m th&#y mình là m&#t nhà... bình lu&#n chi&#n l&#&#c, ho&#c th&#m chí, m&#t nhà chi&#n l&#&#c..

Tuy nhiên, trên th&#c t&#, ý nghĩa văn ch&#&#ng và ngh&# thu&#t c&#a các s&# báo T&#t &#y r&#t mong manh.

Tr&#&#c đây, v&# ph&#&#ng di&#n ngh&# thu&#t, các s&# báo T&#t có m&#t đ&#c đ&#m n&#i b&#t là in màu nên trông r&#c r&# h&#n h&#n các s&# báo th&#&#ng. Nh&#ng khi ph&#n l&#n các s&# báo th&#&#ng cũng đ&#c in màu, ít nh&#t là &# cái bìa, thì v&# r&#c r&# không còn là m&#t tín hi&#u c&#a T&#t n&#a. Đó là ch&#a k&#, lo&#i b&# y&#u t&# màu s&#c ra, hình &#nh in trên các bìa báo T&#t th&#&#ng khá gi&#ng nhau: ho&#c hình thi&#u n&# ho&#c hình ông bà c&# già v&#i cháu nh&# trong y ph&#c c&# truy&#n, ho&#c hình m&#t v&#t gì đó g&#n li&#n v&#i ngày T&#t: hoa, cây nêu, pháo, bánh ch&#ng, v.v... Đ&#i khái th&#. R&#t ít có s&# thay đ&#i. Mà hình nh&# ng&#&#i ta cũng ng&#i thay đ&#i: T&#t đ&#ng nghĩa v&#i truy&#n th&#ng.

Văn ch&#&#ng c&#a báo T&#t cũng th&#. Cũng ng&#i thay đ&#i. Ng&#i thay đ&#i t&# đ&# tài tr&# đi: Bài v&# khác nhau, các cây bút c&#ng tác khác nhau, nh&#ng h&#u nh&# t&# báo T&#t th&#c s&# là báo T&#t nào cũng có nh&#ng ph&#n m&#c y nh&# nhau. Bao gi&# cũng có ph&#n t&#ng k&#t tình hình trong năm. Nghiêm túc thì ng&#&#i ta vi&#t bài t&#ng k&#t &#y đ&#&#i hình th&#c ti&#u lu&#n. N&#ng tinh th&#n gi&#i trí thì ng&#&#i ta vi&#t đ&#&#i hình th&#c s&# Táo quân. Nhi&#u báo còn c&# th&# hoá tình hình trong năm b&#ng cách ch&#n ra nh&#ng thành tích xu&#t s&#c và nh&#ng g&#&#ng m&#t tiêu bi&#u nh&#t đ&# bi&#u đ&#&#ng. H&#n n&#a, ng&#&#i ta còn đi xa h&#n trong vi&#c t&#ng k&#t b&#ng cách nhìn l&#i toàn b&# nh&#ng năm mang cùng tên con giáp trong su&#t l&#ch s&#, t&# đó, có nh&#ng bài nh&# “Nh&#ng năm Ng&# trong l&#ch s&#”, “Nh&#ng năm Thìn trong l&#ch s&#”, v.v...

Đi kèm v&#i nh&#ng bài nh&# th&# bao gi&# cũng có nh&#ng bài vi&#t khác tìm hi&#u nh&#ng đ&#c đ&#m c&#a nh&#ng con v&#t đ&#&#c ch&#n đ&#t tên cho năm: chu&#t, trâu, c&#p, r&#ng, r&#n, ng&#a, dê, kh&#... V&#i nh&#ng đ&# tài nh&# th&#, ng&#&#i ta không th&# tránh kh&#i s&# trùng l&#p trong n&#i dung. G&#n li&#n v&#i m&#t con v&#t nào đó th&#&#ng ch&# có m&#t s&# chuy&#n nh&#t đ&#nh, ki&#u: con ng&#a trong ca dao, t&#c ng&#; con ng&#a trong h&#i ho&#; con ng&#a trong văn ch&#&#ng; con ng&#a trong th&# gi&#i sinh v&#t h&#c, v.v... M&#t s&# không ít nh&#ng bài vi&#t &#y s&# đ&#&#c in l&#i ho&#c xào n&#u l&#i trong m&#t chu k&# c&# đ&#nh: 12 năm. B&#i v&#y, tuy năm nào chúng ta cũng có hàng trăm t&# báo T&#t, nh&#ng giai ph&#m xu&#n dày c&#m và l&#ng l&#y, s&# l&#&#ng nh&#ng tác ph&#m v&# T&#t có giá tr&#, c&# trong lãnh v&#c sáng tác l&#n lãnh v&#c nghiên c&#u, r&#t hi&#m, hi&#m m&#t cách r&#t đáng kinh ng&#c. Khi nào c&#n tìm m&#t bài th&# th&#t hay v&# mùa xu&#n &#? Thì chúng ta l&#i ph&#i quay v&# v&#i Vũ Đình Liên, v&#i Đoàn Văn

C&, v&#i Hàn M&#c T& và Ch& Lan Viên nh&#ng năm tr&#c 45 xa xôi. Khi nào c&#n tìm m&#t s&# công trình nghiên c&#u nghiêm túc và kh&#p t&#n v&# phong t&#c t&#t nh&#t ? Thì chúng ta l&#i ph&#i quay v&# quá kh&#, v&#i Toan Ánh hay V&#ng H&#ng S&#n tr&#c năm 1975, hay có khi xa h&#n n&#a, t&#n th&#i Phan K&# Bính, tr&#c năm 1930.

Bi&#t th&#, nh&#ng ng&#i Vi&#t Nam nói chung v&#n c&# yêu báo Tờ. Gi&#i làm báo yêu báo Tờ: Tờ, không có s&# báo đ&#c bi&#t, h&# c&#m th&#y nh&# thi&#u thi&#u m&#t cái gì. Gi&#ng nh&# nh&#ng ng&#i bình th&#ng thi&#u m&#t ch&#u hoa, m&#t gói bánh ch&#ng hay m&#t đ&#n bánh t&#t. Gi&#i vi&#t v&#n và làm th&# cũng yêu báo Tờ: r&#t nhi&#u ng&#i quanh năm không vi&#t lách đ&#c gì cũng c&# góp m&#t trên trang báo Tờ m&#t bài th&# hay m&#t tí&#u ph&#m gì đó. Nhi&#u ng&#i chu&#n b&# cho báo Tờ khá k&#: ngay t&# gi&#a năm, lúc, tr&# Úc, đang còn trong mùa h&# ho&#c m&#i v&#a ch&#m thu, h&# đã n&#n n&#t nh&#ng bài th&# n&#ng tr&#u n&#i hoài h&#ng và hoài c&# trong không khí giao th&#a l&# nh&#o &# x&# l&# qu&#ng&#i. M&#t s&# ng&#i c&#n th&#n và cũng gây th&# h&#n, ghi chú đ&#i bài th&# dòng ch&# đ&#y tính... h&# c&#u, ki&#u “Vi&#t gi&#a đêm giao th&#a... 2002”, trong khi trên th&#c t&#, bài th&# y đã đ&#c làm và g&#i đ&#n toà so&#n t&# gi&#a năm... 2001. Đ&#c gi&#, c&#m đ&#c bài th&# v&#i câu ghi chú nh&# th&# c&# m&#t, hai tháng tr&#c đêm giao th&#a, cũng không l&#y gì làm khó ch&#u. Ng&#i ta đ&# dàng xem đó nh&# m&#t th&# nghi th&#c. Th&#t ra, v&#i h&#, ngay chính vi&#c mua t&# báo Tờ cũng g&#n nh&# m&#t nghi th&#c: t&# báo, gi&#ng nh&# m&#t gói m&#t; mua, ch&#a ch&#c đã ăn, nh&#ng không mua thì không an tâm. Mua báo Tờ, có khi ch&# li&#c s&# qua, nh&#ng n&#u không mua, c&# e h&#ng v&# ngày Tờ nh&#t đi m&#t chút.

Thành ra, có th&# nói, v&#i ng&#i Vi&#t Nam, báo Tờ là m&#t hi&#n t&#ng văn hoá.

Đó là th&# văn hoá h&#i h&#. Đ&#c đ&#m đ&#u tiên c&#a văn hoá h&#i h&# là tính ch&#t t&#p th&#, &# đó, ngay s&# hi&#n di&#n đã là m&#t ý nghĩa. Không c&#n bi&#t ai hi&#n di&#n, ch&# c&#n bi&#t là nhi&#u ng&#i i hi&#n di&#n. B&#i v&#y s&# báo Tờ nào ng&#i ta cũng c&# l&#i kéo th&#t nhi&#u ng&#i tham gia. N&#u không tham gia đ&#c v&#i t&# cách tác gi&# thì cũng tham gia v&#i t&# cách nh&#ng ng&#i đ&#c ph&#ng v&#n. Mà các cu&#c ph&#ng v&#n ch&# c&#n đã đ&#ng ch&# không c&#n chuyên sâu. M&#i ng&#i th&#ng đ&#c h&#i vài ba câu, th&#t ng&#n. Tr&# l&#i sao cũng đ&#c. &# đây ch&#t l&#ng không quan tr&#ng: đi&#u quan tr&#ng nh&#t là m&#i ng&#i m&#t gi&#ng đ&# t&# báo có không khí đ&#n đ&#m.

Đ&#n đ&#m thì ph&#i...vui. H&#u h&#t nh&#ng ng&#i làm báo Tờ đ&#u ý th&#c r&#t rõ là t&# báo c&#a mình đ&#c đ&#c trong không khí Tờ, lúc m&#i ng&#i ch&# mu&#n t&#n h&#ng nh&#ng gì th&# nh&#i và may m&#n nh&#t. Do đó, ng&#i ta th&#ng né tránh nh&#ng đ&# tài và nh&#ng phong cách quá n&#ng n&#. H&#i ho&#, th&#, truy&#n cũng nh&# nh&#ng bài phóng s&# hải h&#c và phóng s&# ng&#n đ&#c đ&#c bi&#t &#a chu&#ng.

Nh&ng đ&c đ&i m n&i b&t nh&t & các & báo Tờ chính là n&n văn hoá nhìn &i. Báo Tờ, th&c s& là báo Tờ, trong c&m quan c&a c& ng& i vi&t &n ng& i đ&c, bao gi& cũng là m&t s& nhìn &i, ho&c ch& y&u là m&t s& nhìn &i. Nhìn &i m&t năm. Nhìn &i m&t giáp. Nhìn &i m&t th& k&. Nhìn &i nh&ng thành công và nh&ng th&t b&i c&a m&t đ&t n& c ho&c m&t lãnh v&c nào đó. Nhìn &i nh&ng n&p cũ, nh&ng t&c cũ. Nhìn &i nh&ng vang bóng m&t th&i. Nhìn &i. S& báo Tờ nào cũng th&ng n&ng tr&u quá kh& và cũng man mác tâm s& u hoài.

Thì cũng hay thôi. M&i s& Tờ là m&t đ&p ôn bài. Ôn t&p th&. Và thú v&. Nh& nh&p m&t h&p trà hay nhâm nhi m&t mi&ng m&t. Có & ph&n &n nh&ng ki&n th&c c&a chúng ta v& phong t&c t&p quán c&a dân t&c cũng nh& nh&ng đ&u m&c quan tr&ng trong &ch s& đ&t n& c n&u không đ&n t&, thì cũng đ& c&ng c& b&i, các đ&p ôn bài nh& th&. Không có chúng, khó có th& t&ng t&ng là đ&n h&n n&a cu&c đ&i, chúng ta v&n nh& đ&n nh&ng s& tích bánh ch&ng bánh dày hay nh&ng câu chuy&n ng& ng& liên quan đ&n các gi&ng v&t đ& c ch&n đ&t tên cho t&ng năm nh& chó, mèo, ng&a, kh&, r&n, r&ng, v.v...Bài th& “Ông đ&” c&a Vũ Đình Liên đ& c nhi&u ng& i ghi nh& h&n nhi&u bài th& khác có & m&t ph&n &n cũng là nh& báo Tờ. Tên tu&i c&a Đoàn Văn C&, m&t nhà th& th&i 1930-45, tác gi& c&a m&t s& bài th& v& Tờ n&i ti&ng, còn &i mãi có & ch& y&u cũng nh& báo Tờ.

Nh&ng vi&c “ôn bài” đ& i hình th&c báo Tờ nh& th& không ph&i ch& có ích &i là giúp b&i b& ki&n th&c c&a m&i ng& i. Quan tr&ng h&n, chúng còn giúp t&o nên m&t th& ký &c t&p th& chung cho c& dân t&c, khi&n cho ng& i Vi&t Nam thu&c b&t c& đ&a ph&ng hay b&t c& th& h& nào cũng đ&u có m&t s& hình &nh khá gi&ng nhau và m&t s& khái ni&m khá gi&ng nhau v& đ&t n& c. Chính nh&ng ký &c t&p th& nh& th& đã góp ph&n hình thành nên nh&ng ý ni&m v& cái g&i là b&n s&c văn hoá; và b&n s&c văn hoá, đ&n &t nó, &i đ&u ki&n hoá cách suy nghĩ cũng nh& cách hành x& c&a t&ng cá nhân.

Có th& nói, & Vi&t Nam, ký &c có vai trò quan tr&ng h&n h&n &ch s&. Th&t ra, & m&t góc đ& nào đó, ký &c và &ch s& là m&t: &ch s& là th& ký &c t&p th& đã đ& c g&n &c và &u gi& b&ng m&t ph&ng ti&n v&t lý n&m ngoài b& nh& c&a t&ng cá nhân. Đó là th& ký &c đ& c ghi &i. &ch s& đ& c vi&t theo phong cách hàn lâm (academic history), nói theo Lutz Niethammer, là th& ký &c t&p th& trong m&t th&i đ&i khoa h&c (2). Tuy nhiên, chính vi&c ghi &i &y đã làm cho &ch s& ít nhi&u khác bi&t v&i ký &c. Đ& c ghi chép t&c là đ& c g&n &c: &ch s& nào cũng ít nhi&u ch&u s& chi ph&i c&a các th& &c khác nhau trong xã h&i, ch& y&u là các th& &c đang n&m vai trò th&ng tr&, nói nh& ai đó, trong m&t câu nói đã thành ch&m ngôn: &ch s& đ& c vi&t b&i nh&ng k& chi&n th&ng. H&n n&a, đ& c ghi chép, &ch s&, m&t m&t, s& còn &i v&i th&i gian, nh&ng m&t khác, &i b& tách ra kh&i s& s&ng v&n còn đang ti&p t&c v&n đ&ng. Nh&ng y&u t& này làm cho &ch s& tr& thành m&t cái gì b&t toàn và đ&y nghi v&n. Theo Maurice Halbwachs, trong khi ký &c t&p th& v& quá kh& đ& c chia s& trong c& c&ng đ&ng, &ch s& ch& là k&t qu& c&a nh&ng công trình nghiên c&u dành cho m&t thi&u s&; trong khi ký &c t&p th& vô cùng đa đ&ng, &ch s& ch& có m&t (3). Nh&ng cũng t& hi&n n t&ng đ& c ghi chép, &ch s& có m&t đ& c đ&i m r&t tích c&c: đ& c ghi chép là

đ c có c h i xác minh và b sung, nh th , có nhi u tri n v ng g n v i s th c h n là nh ng ký c đ c l u gi trong t ng cá nhân riêng l và đ y ch quan. T kho ng gi a th p niên 1970 tr i đây, gi i nghiên c u không còn c g ng tìm cách đ i l p ký c và l ch s n a mà h xem ký c nh m t hình th c b sung cho l ch s . B sung ngay trong ngành s h c: bên c nh khái ni m l ch s thành văn quen thu c, xu t hi n khái ni m l ch s truy n kh u (oral history). B sung trong lãnh v c xã h i, chính tr và văn hoá: t nh ng ký c t p th c a dân chúng, gi i nghiên c u có th khám phá ra cách th c con ng i di n đ ch và nhào n n l i quá kh , cách th c quá kh tác đ ng lên hi n t i và ph n nào, c t ng lai n a.

B sung. Dù đ c chú ý đ n m y, ký c cũng ch đóng vai trò b sung cho l ch s mà thôi. Nó không th thay th l ch s . L ch s có tính thiên v ? Đ ng ý. Nh ng ký c, dù là ký c t p th , cũng không công bình h n chút nào. Đ ng sau, có khi xa l m đ ng sau hành đ ng nh và quên c a m t c ng đ ng bao gi cũng ti m tàng m t thái đ chính tr nh t đ nh: ng i ta th ng ch nh nh ng gì h mu n nh và quên nh ng gì h mu n quên. H n n a, hình th c thành văn c a l ch s là đi u ki n đ phát tri n t m nhìn có tính t ng h p và khái quát: Nh ng khái ni m tr u t ng nh phong ki n, t b n, c ng s n, cách m ng, quân ch , dân ch , đ a nguyên, v.v... ch có th ra đ i trên c s c a l ch s . Ký c, ng c l i, ch làm ng i ta quanh qu n mãi trong nh ng cái c th g n g i và nhí nhách.

Ký c t p th , mu n t n t i lâu dài, ph i g n li n v i các câu chuy n k . M t n n văn hoá đ c xây đ ng ch y u trên n n t ng c a ký c nh t thi t là m t n n văn hoá mang tính t s (narrative culture) (4). Văn hoá Vi t Nam, cho đ n nay, là m t n n văn hoá nh th . L ch s , b t k là l ch s gi , v i chúng ta, ch là m t chu i chuy n k liên miên theo trình t th i gian. Sáng tác, b t c thu c th lo i gì, t v n xuôi đ n v n, t m t thiên ti u thuy t đ n m t bài th , v i chúng ta, cũng là m t cách k chuy n, ho c nh ng câu chuy n đ y bi n c liên quan đ n đ i s ng chính tr , xã h i c a các nhân v t, ho c nh ng câu chuy n ng n, nho nh , liên quan đ n đ i s ng tâm tình, v i nh ng c m và nh ng th t v ng, nh ng nh nhung và nh ng kh c kho i, nh ng đ ng cay và nh ng gi n h n... c a chính ng i c m bút. Phê bình, v i chúng ta, cũng l i là m t cách k chuy n: k l i câu chuy n x y trong tác ph m mình phê bình ho c k l i nh ng gì mình c m, mình nghĩ, mình liên t ng n y sinh t tác ph m y. C đ n văn lý thuy t, v i chúng ta, m t m c đ nào đó, cũng là m t cách k chuy n: k v m t v n đ , v nh ng tranh lu n chung quanh m t v n đ , v nh ng chi ti t nh m mình ho cho v n đ y. ó có r t ít nh ng s phân tích. Càng ít h n n a nh ng cách nhìn có s c t ng h p v i nh ng khái ni m tr u t ng và mang tính khái quát cao.

Đ đã dành dân t c nào vào thu s khai khi ch a có ch vi t ho c ch a có đi u ki n in n cũng đ u yêu chu ng hình th c chuy n k . Tuy nhiên, hình nh Vi t Nam, lòng yêu chu ng y sâu đ m m t cách khá đ c bi t. Sâu đ m đ n đ , v i ng i Vi t Nam, quá kh không có gì khác h n ngoài các câu chuy n k . Chúng ta phá ho i không th ng ti c các di tích l ch s ; chúng ta h h ng v i nh ng gì có kh năng tr thành di tích l ch s ; chúng ta ch yêu các câu chuy n

k̄. Chúng ta k̄ đi k̄ l̄i không bīt m̄t m̄i t̄ chuȳn L̄c Long Quân l̄y Âu C̄ đ̄n Tr̄ng Thū ph̄n b̄i M̄ N̄ng, chuȳn Thánh Gióng nh̄ tre đánh gīc, chuȳn Tr̄ng Tr̄c tr̄ thù ch̄ng, chuȳn Trīu Trinh N̄ng vú dài ba th̄c, chuȳn Tr̄n Qūc Tōn bóp nát trái cam trong tay, v.v...

Không ph̄i không có khía c̄nh tích c̄c: Theo tôi, chính vīc chia s̄ nīm tin và s̄ say mê đ̄i v̄i các câu chuȳn k̄ ȳ đã góp ph̄n t̄o nên s̄ th̄ng nh̄t c̄a dân t̄c Vīt Nam, đ̄n Nam chí B̄c, t̄ trong n̄c ra đ̄n h̄i ngōi, t̄ già đ̄n tr̄, t̄ trí th̄c đ̄n bình dân, đ̄n nḡi Vīt Nam cũng có m̄t s̄ t̄ng t̄ng chung, t̄ đó, nḡ ch̄ng nh̄ có m̄t quá kh̄ chung, m̄t c̄i ngūn chung. Nói m̄t cách khái quát h̄n, cái ḡi là dân t̄c Vīt Nam, đ̄c bīt là cái ḡi là dân t̄c tính c̄a Vīt Nam, th̄c ch̄t là m̄t s̄ câu chuȳn k̄ chung.

Đ̄y v̄n đ̄ lên m̄t t̄m khái quát nh̄ v̄y, chúng ta ḡp m̄t s̄ lý thuȳt gia h̄u hīn đ̄i, nh̄ng nḡi xem nh̄ng khái nīm h̄t s̄ c̄ căn b̄n nh̄ t̄ qūc, s̄ c̄ t̄c, b̄n s̄ c, v.v... không ph̄i là nh̄ng gì có s̄n mà ch̄ là nh̄ng gì đ̄c t̄o ra, h̄n n̄a, không nḡng đ̄c tái t̄o qua th̄i gian. Hay, nói nh̄ Werner Sollors s̄ c̄ t̄c ch̄ là m̄t chūi nh̄ng s̄ h̄ c̄u có tính t̄p th̄ (a set of collective fictions) (5); nói nh̄ Benedict Anderson, t̄ qūc ch̄ là m̄t c̄ng đ̄ng t̄ng t̄ng (imagined community) (6); và nh̄ Homi Bhabha, t̄ qūc là nh̄ng gì đ̄c k̄ l̄i (7).

Nh̄ng gì đ̄c k̄ l̄i ȳ h̄n đã thūc v̄ quá kh̄. Tuy nhiên, qua vīc k̄, nh̄ng di tích đ̄y huȳn t̄ng c̄a quá kh̄ ȳ l̄i tác đ̄ng lên vīc hình thành nh̄ng nh̄ng giá tr̄ văn hoá làm m̄u s̄ chung trong xã h̄i đ̄ căn c̄ theo đó, m̄i nḡi đánh giá các hīn t̄ng chung quanh, và ch̄n l̄a cho mình nh̄ng cung cách hành x̄ đ̄c xem là đúng đ̄n nh̄t. Nói cách khác, cái đ̄c k̄ s̄ đ̄n đ̄n c̄n i tâm hoá và đ̄n m̄t lúc nào đó, tr̄ thành khuôn th̄c đ̄ hình thành nhân cách và tính cách c̄a chúng ta: t̄ nh̄ng nḡi k̄ chuȳn, chúng ta b̄ bīn thành nh̄ng nḡi đ̄c k̄, thành các nhân v̄t. Đây m̄i chính là đ̄u đáng nḡi: đ̄n đ̄u th̄ k̄ 21, th̄t ch̄ng có gì vui khi c̄ ph̄i t̄p t̄c làm nh̄ng nhân v̄t đ̄ th̄ng nh̄ng r̄t đ̄n gīn, đ̄n gīn đ̄n đ̄ng nḡ, nh̄ trong các câu chuȳn c̄ tích ngày nào.

Chính vì v̄y, m̄i l̄n c̄m các t̄ báo T̄t, tôi v̄a m̄ng v̄a c̄m th̄y có cái gì nh̄ là ngài nḡi.

B̄n có th̄y v̄y không?

Chú thích:

Báo Tờ và văn hoá Tờ

Tác Giả: Nguy&#n H&#ng Qu&#c

Thứ Tư, 10 Tháng 2 Năm 2010 17:11

---

1. Tờ 1918, báo Nam Phong cho ra mắt tuyển tập văn nh&# m&# t th&# giai ph&# m xu&#n. Theo V&#&#ng H&#ng S&#n, có thể xem đó là “th&# t&# các s&# báo Xuân, báo Tân niên, báo đ&#c bi&#t” ở Việt Nam (Thú ch&#i sách, nxb M&# Thu&#t, tp H&# Chí Minh, 1994, tr. 89). Sau đó, trong thập niên 20, m&# t s&# báo ở Sài Gòn th&# nh tho&#ng cũng có ra báo Xuân. Tuy nhiên, hình thức báo Xuân hay báo Tờ này chỉ th&#c s&# ph&# bi&#n t&# thập niên 30 trở đi.

2. Đọc theo Cornelius Holtorf trong bài "History and Memory" trên trang web: <http://citd.scar.utoronto.ca/CITDPress/holtorf/2.8.html>

3. Nh&# trên.

4. Về khái niệm “văn hoá t&# s&#” hay “ki&#n th&#c t&# s&#”, có thể xem thêm bài “How Cultural Anthropology Contributes to Culture: The Scientific Method in Late Twentieth Century Cultural Anthropology” của James W. Dow trên website: <http://www.oakland.edu/~dow>

5. Xem Werner Sollors (biên tập) (1989), *In the Invention of Ethnicity*, New York: Oxford University Press, tr. ix-xx.

6. Xem Benedict Anderson (1991), *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism*, New York: Verso.

7. Xem Homi K. Bhabha (1994), *The Location of Culture*, London: Routledge.